

LA CIÈNCIA COM A CERCA

DON QUIXOT, LA NEUROCIÈNCIA I L'INTERROGATORI DE LA VERITAT

ROMÉN REYES-PESCHL

El neurocientífic Rodrigo Quian Quiroga es va preguntar si «els científics, embarcats en cerques personals i quixotesques croades, es passen el temps pensant». Aquesta invocació adjectival del *Quixot* de Cervantes presenta la ciència com una cerca èpica que equipara la racionalitat científica amb els deliris de Don Quixot. És la cerca de la veritat per part de la ciència, quixotesca i literària, un «racionalisme neuròtic», en paraules del filòsof Nicholas Maxwell?

Paraules clau: Quixot, cerca, neurociència, cervell, Borges.

Aquest article sorgeix dels comentaris d'un llibre publicat recentment per un neurocientífic. El llibre, però, no tracta principalment de les seues troballes, que ha esbossat prèviament en un altre lloc, sinó que el dedica a un important literat. Llavors, què tenen a veure entre si aquestes coses? D'acord amb el científic en qüestió, Rodrigo Quian Quiroga, l'arrel comuna de les seues investigacions sobre la memòria i els escrits de Jorge Luis Borges es troba en la història de la neurociència, que repassa per complet a *Borges y la memoria*, de 2011. En la versió anglesa del llibre (*Borges and Memory*, 2012), Quian Quiroga agraeix així la traducció de Juan Pablo Fernández: «Borges, que es va criar bilingüe, va fer broma dient que la versió en espanyol del *Quixot* era una mala traducció de l'original en anglès. Podria donar-se el cas, de fet, que la traducció a l'anglès [de *Borges y la memoria*] supere l'original» (Quian Quiroga, 2012: 204). Per tant, aquest article versarà sobre la recerca i la negociació de la veritat a través de diversos àmbits culturals, ja siguin lingüístics o disciplinaris, en la traducció o històrics, sobre neurociència o literatura. L'article proposa que des de la seua codificació en l'època de William Whewell fins als nostres dies, amb Quian Quiroga, la ciència s'ha venut com una missió èpica tallada pel patró del Quixot, una comparació que paradoxalment equipara l'aparent racionalitat de la ciència amb els continguts delirants del cap de Don Quixot, la qual cosa planteja una nova pre-

«A MÉS DE LA PERENNE
POSICIÓ CENTRAL DEL
'QUIXOT' EN EL CÀNON DEL
MÓN HISPÀ, PAGA LA PENA
ASSENYALAR-NE L'ABAST
UNIVERSAL PRÀCTICAMENT
INSTANTANI»

gunta: fins a quin punt els científics han patit d'allò que el filòsof Nicholas Maxwell va anomenar «neurosi racionalista»? Considerant la primerenca traducció, popularitat i posterior ubiqüitat cultural del *Quixot* com a cerca metafòricament recelosa de la veritat, aquest article descriu els efectes d'una figura literària de la talla del Quixot en la ciència –de la mateixa manera que Quian Quiroga admet que un conte de Borges va esperonar o d'alguna manera va aclarir la seua pròpia recerca científica– i avalua de manera preliminar les pretensions de veritat d'aquelles persones de la vida real que no sols llegeixen, sinó que *actuen* en resposta a ficcions, que demanen prestada la caracterització de l'estudiós de la literatura cognitiva Norman Holland. L'objectiu global és trobar aquestes afirmacions dins d'allò que l'historiador de la ciència Max Stadler ha descrit com «un romanticisme cerebral que inscriu les neurociències, a posta o no, en una immemorial

cerca antropològica de la significació última, la pedra angular final en l'extenuant camí per revelar la naturalesa humana» (Stadler, 2012: 137).

■ LA TRADUCCIÓ COM A CERCA

La riquesa de comentaris generada pel *Quixot* de Miguel de Cervantes Saavedra des que se'n va publicar la primera part fa més de 400 anys és fascinant. A més de la perenne posició central del text en el cànon del

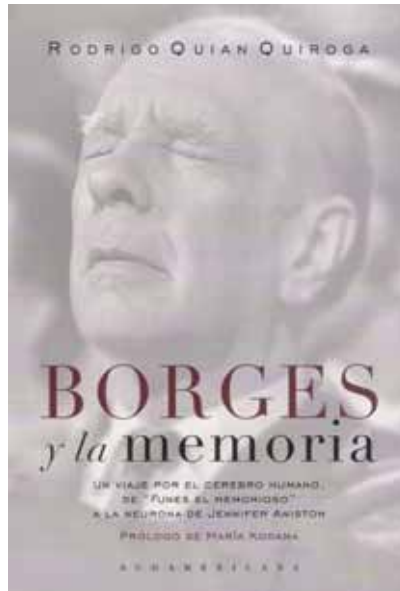
món hispà, paga la pena assenyalar l'abast universal pràcticament instantani que va assolir; Manuel Durán i Fay Rogg en donen compte i afirmen que «com que va ser traduïda quasi immediatament després de la publicació en 1605, [Don Quixot] va influir en altres escriptors des de la seua creació» (Durán i Rogg, 2006: 4). La que es considera com la primera novel·la autèntica de bon començament ja va ser objecte d'escrutini, tant d'intralingüístic com d'interlingüístic. Certament, la traducció és una qüestió inscrita en el seu teixit textual, ja que el mateix relat s'emmarca com la transcripció en castellà d'un original àrab traduït oralment. Amb aquesta estructura de traduccions en ment, Durán i Rogg pregunten:

Per què ens captiven Don Quixot i Sancho? Com penetra el treball en la ment moderna i juga amb ella?

I per tant, com Don Quixot, comencem la nostra croada. Triem com a punt de referència la traducció del *Quixot* d'Edith Grossman, perquè el vocabulari contemporani la fa de més bon llegir.

DURÁN I ROGG, 2006: 5

Llavors, què té a veure això amb la ciència cognitiva i la neurociència? Una primera pista és la crida de Durán i Rogg a la quasi delirant quasicroada d'intentar una nova lectura crítica del *Quixot*; Grossman, la traductora a l'anglès de l'edició triada per a aquesta lectura, subratlla així mateix que «esforçar-se a traduir un escrit enginyós, sobretot una obra indispensable com el *Quixot*, sorgeix de l'optimisme infinit quan el traductor valentament, potser de manera quixotesca, intenta entrar en la ment del primer escriptor a través de la porta del text» (Grossman, 2005: xviii). Aquest mil·lenari treball, com observen Durán i Rogg, continua «penetrant en la ment moderna i jugant amb ella»; de la mateixa manera, però en sentit oposat, «entrar en la ment» de l'autor de la novel·la amb *quixotisme*, com implica Grossman, és la manera ideal d'acostar-se heroicament al text. L'expressió comuna

D'acord amb Rodrigo Quián Quiroga, l'arrel comuna de les seues investigacions sobre la memòria i els escrits de Jorge Luis Borges es troba en la història de la neurociència, que repassa per complet a *Borges y la memoria*, de 2011.

«LA TRADUCCIÓ ÉS UNA QÜESTIÓ INSCRITA EN EL TEIXIT TEXTUAL DEL 'QUIXOT', JA QUE EL RELAT S'EMMARCA COM LA TRANSCRIPCIÓ EN ESPANYOL D'UN ORIGINAL ÀRAB»

indica en aquest cas que la cerca delirant es converteix en la norma que es reforça recíprocament: Don Quixot i el seu escuder (i el seu autor) furguen en el crani l'un de l'altre perquè hom puga al seu torn furgar en el d'ells, i això converteix la neurocirurgia exploratòria en el pa de cada dia.

Les missions quixotesques impregnen el lèxic cultural de la llengua anglesa. El significat normal de la paraula *quest* en anglès (“cerca”) en el sentit de missió o croada sempre sembla en certa manera major, més significatiu o amb més aspiracions que l'acte prosaic de buscar, per exemple, una peça perduda de roba. Aquest aspecte amb major càrrega èpica que és present en una cerca es reflecteix en la sisena definició de la paraula *quest* en el diccionari d'anglès d'Oxford (OED): «En un romanç cavalleresc o artúric: una expedició o

cerca empresa per un cavaller o grup de cavallers per obtenir un objecte o aconseguir un objectiu. Ara també: una cerca o viatge semblant en qualsevol narrativa de ficció.» Aquesta definició es remunta a finals del segle XV, però, curiosament, l'OED també afirma que els casos de *Quixote* (“Quixot”), més o menys equivalent tant en substantiu com en adjectiu a l'ús actual de la paraula *quixotic* (“quixotesc”), es van documentar per primera vegada el 1644. Aquest primer exemple s'atribueix al poeta anglès John Cleveland. Mentre que la paraula moderna *quixotesc* s'estén en un sentit que va des d'idealista i extravagant fins a imprudent, capritxós o delirant, l'ús que en fa Cleveland suggereix l'últim extrem d'aquesta escala: «Els Quixots d'aquesta era lluiten contra els molins de vent dels seus propis caps». Cal tenir en compte que la localització específica de l'acte delirant és ací el *cap*. Evidentment la cerca quixotesca il·lusòria i intracranial ha

estat en l'horitzó de la lingüística anglòfona durant molt de temps –gairebé tant com el mateix *Quixot*.

Quant a l'entrada d'un altre terme en el vocabulari general –la paraula ara omnipresent *científic*–, el 1986 J. A. V. Chapple va rebutjar l'entrada de l'OED

Des de la seua codificació en l'època de William Whewell fins als nostres dies, amb Quian Quiroga, la ciència s'ha venut com una missió èpica tallada pel patró del *Quixot*, una comparació que paradoxalment equipara l'aparent racionalitat de la ciència amb els continguts delirants del cap de Don Quixot. En la imatge, una de les múltiples il·lustracions que l'artista Gustave Doré va realitzar per a l'edició de *Don Quixot* de 1863.

«QUIAN QUIROGA ESTÀ OBERTAMENT
DISPOSAT A HABITAR EN LES
SUPOSADAMENT QUIXOTESQUES
FRONTERES DE LA CIÈNCIA,
UNA INTENCIÓ QUE POTSER NO SIGA
TAN IRRACIONAL COM SEMBLAVA EN UN
PRINCIPI»

dient que William Whewell no va encunyar el terme en l'influent llibre de 1840 *Philosophy of the Inductive Sciences* ("Filosofia de la ciència inductiva"), sinó en un article de 1834 per a *Quarterly Review* (fet que ja ha estat verificat i actualitzat en l'OED). En aquest text anterior, Whewell descriu la discussió durant la reunió de l'any anterior de l'Associació Britànica per a l'Aveng de la Ciència sobre com anomenar una persona dedicada a la ciència: «algun enginyós gentilhome va proposar que, per analogia amb la paraula *artist* ["artista"], es podria formar *scientist* ["científic"], i va afegir que no podia haver-hi cap escrúpol a determinar tal cosa quan tenim paraules com *sciologist* ["diletant"], *economist* ["economista"] i *atheist* ["ateu"]» (Chapple, 1986: 1). Encara que satírica, aquesta lògica va demostrar ser sòlida i la paraula *scientist* va calar i va escapar de la polèmica que hi havia en la reunió. El que és més curiós: d'acord amb Chapple, l'ús de la tercera persona de Whewell en favor d'un «enginyós gentilhome» es referia a si mateix, cosa que l'aliniava directament amb la creació més famosa de Cervantes. En l'època de Whewell, el títol complet en castellà de *Don Quixot de la Manxa*, «*el Ingenioso Hidalgo*», s'ha traduït a l'anglès de moltes maneres. Des del «*Valorous and Wittie Knight Errant*» ("valerós i enginyós cavaller errant") de la traducció pionera de Thomas Shelton en 1612 fins al «*the most Renowned Don*» ("el Don de més anomenada") de la versió de 1687 de John Phillips (Ardila, 2009: 61; 73, nota 6). Però, de llarg, la versió més comuna i podria dir-se que més afí al nom de l'*hidalgo* va ser, i encara és, «*ingenious gentleman*» ("enginyós cavaller"). Per tant, hi ha forts indicis que per a la dècada de 1830 els trops lingüístics i culturals de les traduccions del *Quixot* havien amerat de tal manera el cervell dels líders protocientífics com Whewell, que s'havien convertit en la metàfora guia de la forma com les noves especialitats de la ciència que van nàixer en el segle XIX es van organitzar i es van referir a elles mateixes.

■ LA CROADA CIENTÍFICA EN CERCA DE LES PREGUNTES

Com Chapple, Charlotte Sleight escriu convincentment sobre la interacció de Whewell amb els escriptors literaris de la seua època. Sleight també destaca la distinció de Whewell entre raonament deductiu i inductiu, en la qual la deducció és semblant a la lògica pura o al pensament matemàtic, mentre que «la inducció consistia en la recopilació de proves, en la generalització, i després en un salt explicatiu per a postular una conclusió general» (Sleight, 2011: 83). Aquest «salt explicatiu», que també requereix un coneixement previ en la ment

del subjecte, era un raonament imaginatiu central en la filosofia Whewell. Com diu Sleigh:

L'influent model del mètode científic de Whewell [...] es basava en l'idealisme, segons el qual una persona havia de tenir la idea correcta en ment abans que ell o ella poguera considerar les afirmacions de l'observació científica. Quan es tractava de la novel·la, això implicava que als lectors [...] podia confondre'ls el llibre si no eren el tipus adequat de persona.

SLEIGH, 2011: 20

Encara que tal vegada siga un «salt explicatiu» massa gran, donada la menció de Sleigh de «la novel·la», és difícil no entreveure la crítica de Whewell en la psicotròpica afició de Don Quixot per la lectura –com la seua majordoma diu al començament de la primera part del Quixot, «*Encomendados sean a Satanás y a Barrabás tales libros, que así han echado a perder el más delicado entendimiento que había en toda la Mancha*» (De Cervantes, 1998). Contraposant la posició de Whewell amb una altra superficialment semblant d'Edgar Allan Poe, Sleigh escriu que «per a Whewell, les idees d'organització que donaven sentit a l'experiència van haver de venir d'una persona respectada, però els narradors de Poe disten molt de ser respectables; són borratxos, bojós i assassins» (Sleigh, 2011: 98). A pesar de ser més famosos per les seues ficcions, Poe va ser també un astut (encara que sovint entremaliat) comentarista d'afers científics, i les seues fidedignes narracions no fidedignes s'estenen a aquests escrits presumiblement de no ficció: «Els crítics no estan d'acord ni tan sols en una qüestió tan fonamental com ara si l'assaig de Poe *Eureka*, sobre la naturalesa de l'univers, és seriós o paròdic» (Sleigh, 2011: 99). Potser això s'explica perquè aquesta obra, publicada per primera vegada el 1848, papalloneja al voltant de la cosmologia, la religió i el repertori de motius literaris de Poe. La referència del títol és una transliteració de l'expressió en grec «ho he trobat», una expressió normalment atribuïda a Arquimedes de Siracusa. Mentre que el crit d'«Eureka!» d'Arquimedes va acompanyar en la llegenda el desbordament de l'aigua del bany, l'*Eureka* de Poe es vessa sobre el seu treball més llarg de no ficció, el que ha alimentat més incertesa històrica, científica i literària –la seua opinió sobre el «ho he trobat» apunta més al principi de la cerca que no al final.

Per tant, almenys des de l'època de Whewell i Poe, no és la certesa allò que segueix a la cerca, sinó la incertesa –les preguntes condueixen a cerques que condueixen

a més preguntes, i així successivament. A *Borges y la memoria*, Rodrigo Quian Quiroga dissipa la noció de «l'Eureka!» que motiva els científics, i postula en canvi les qüestions i cerques cícliques que acabem de descriure. «Què és, llavors, allò que fa que els científics vaguen per un univers d'idees i experimentació?» (Quian Quiroga, 2012 :2). Observeu que aquesta pregunta uneix el món de les idees al món de l'experimentació mitjançant l'acte de vagar. Açò recorda la resposta de Don Quixot a una pregunta de Sancho Panza en relació al vertader valor de la cavalleria errant, atesa la seua naturalesa inadvertida. El cavaller contesta: «*es menester andar por el mundo, como en aprobación, buscando las aventuras, para que acabando algunas se cobre nombre y fama tal, que cuando se fuere a la corte de algún gran monarca ya sea el caballero conocido por sus obras*» (De Cervantes, 1998). Després de plantejar aparentment les seues raons, el cavaller llança una extensa i quixotesca llista de les conseqüències fortuïtes i imaginatives d'aquest «caminar» com a «aprovació». Quian Quiroga respon la seua pròpia pregunta respecte a les motivacions del científic amb una altra llista ambiciosa, resumida com segueix: «la cerca de coneixement o, en termes més mundans, la simple curiositat. Qüestions molestes; la necessitat de resoldre alguna cosa urgentment i la incapacitat de fer res més fins que es troba la resposta» (Quian Quiroga, 2012: 2). Aquestes qüestions «urgents» i «molestes» freguen el capteniment compulsiu. És a dir, la cerca que menciona no sembla una elecció, sinó un imperatiu mental i físic. Comença ja a semblar que aquesta «simple curiositat» requereix un interrogatori més complex del que es permet. Quian Quiroga continua dient que «un hom pot, per tant, preguntar si els científics, embarcats en cerques personals i quixotesques croades, es passen el temps pensant» (Quian Quiroga, 2012: 3). Encara que posteriorment reclama que la realitat és més repetitivamente mecànica que aquesta altivesa teòrica, la seua invocació adjectival de Don Quixot és sorprenent per dues raons: primer, perquè presenta la ciència específicament com una croada romàntica o èpica; però segon, perquè admet que la cerca quixotesca abona i fins i tot valida les monòtones reiteracions de l'experimentació empírica, equipara l'aparent racionalitat de la ciència amb els continguts delirants del cap del gentilhome manxec –la cerca en si mateixa és prou per justificar i explicar l'alegre vida mental pròpia davant de la rutina existència. Quian Quiroga explica:

«LA CERCA QUIXOTESCA
IL·LUSÒRIA I INTRACRANIAL
HA ESTAT EN L'HORIZÓ
DE LA LINGÜÍSTICA
ANGLÒFONA DURANT MOLT
DE TEMPS, QUASI TANT COM
EL 'QUIXOT'»

«un hom pot, per tant, preguntar si els científics, embarcats en cerques personals i quixotesques croades, es passen el temps pensant» (Quian Quiroga, 2012: 3). Encara que posteriorment reclama que la realitat és més repetitivamente mecànica que aquesta altivesa teòrica, la seua invocació adjectival de Don Quixot és sorprenent per dues raons: primer, perquè presenta la ciència específicament com una croada romàntica o èpica; però segon, perquè admet que la cerca quixotesca abona i fins i tot valida les monòtones reiteracions de l'experimentació empírica, equipara l'aparent racionalitat de la ciència amb els continguts delirants del cap del gentilhome manxec –la cerca en si mateixa és prou per justificar i explicar l'alegre vida mental pròpia davant de la rutina existència. Quian Quiroga explica:

Mentre que l'adjectiu modern *quixotesc* s'estén en un sentit que va des d'idealista i extravagant fins a imprudent, capritxós o delirant, l'antic ús que en fa el poeta John Cleveland suggereix l'últim extrem d'aquesta escala: «Els Quixots d'aquesta era lluiten contra els molins de vent dels seus propis caps.» En la imatge, il·lustració de l'artista Gustave Doré per a l'edició de *Don Quixot* de 1863.

[...] en aquesta croada de tractar d'entendre diferents aspectes sobre com funciona el cervell [...] és rar, molt rar, arribar a un «Eureka». Els problemes solen quedar oberts, les respostes solen revelar noves preguntes i la solució final és quasi sempre elusiva. Però potser la nostra obstinada perseverança no siga més que el fet de saber [...] que el plaer no sols està a trobar la resposta sinó en la cerca constant.

QUIAN QUIROGA, 2012: 3

«ELS TROPS LINGÜÍSTICS
I CULTURALS DEL 'QUIXOT' ES VAN
CONVERTIR EN LA METÀFORA GUIA
PER A LA FORMA DE LES NOVES
ESPECIALITATS DE LA CIÈNCIA EN
EL SEGLE XIX»

Aquest plaer, per tant, seria el de preguntes i mesuraments repetitius, amb el seu objectiu final intencionalment il·lusori. Això sembla una racionalització paradoxal, una equiparació deliberada del mètode científic amb la croada quixotesca, que planteja una nova pregunta: fins a quin punt els científics com Quian Quiroga pateixen d'allò que el filòsof Nicholas Maxwell anomena «neurosi racionalista»?

■ RACIONALITAT NEURÒTICA?

Maxwell pensa que la ciència ha augmentat la potència de coneixement i tècnica de la humanitat, però, a causa d'una «neurosi racionalista», no ha augmentat la seua saviesa. Segons sembla això va conduir a:

[...] la crisi que subjau a les altres crisis actuals: la ciència sense saviesa. En aquestes circumstàncies, continuar perseguint el coneixement, la tècnica i la tecnologia *separades* d'una cerca més transcendental de saviesa únicament pot empitjorar la crisi. De manera urgent, necessitem alliberar la ciència i els estudiosos de les seues neurosis [...].

MAXWELL, 2004: XIII (èmfasi en l'original)

Això pot semblar exagerat, però corrobora l'elecció que fa Maxwell de la paraula *quest* ("cerca"), com quelcom major o més significatiu que subjau a l'aspecte quotidià de la ciència, i l'usa una altra vegada per defensar el retorn a una versió més racional de la pràctica de la «filosofia natural» prèvia a la ciència i amiga de les humanitats (Maxwell, 2004: 47). Els objectius de Maxwell són enrevessats però reclamen una centralitat conceptual; tot el seu argument té a veure amb la veritat dels objectius. El seu punt de partida per a ex-

plicar la «neurosi racionalista» és el complex d'Èdip, ignorant el desig d'amar o matar un dels pares en favor d'objectius abstractes. Representa el complex com un objectiu A en conjunció amb un altre objectiu B més problemàtic (i per consegüent reprimat), que resulten en la declaració d'un inconscientment fals objectiu C: «La neurosi, tal com l'he esbossada [...], és una condició en què pot caure pràcticament qualsevol entitat que persegueix un objectiu, en tant que és prou sofisticada per a representar, i per tant de malinterpretar, els objectius que persegueix» (Maxwell, 2004: 2; èmfasi en l'original). Per a Maxwell la ciència i, per extensió, el món acadèmic, són racionalment neuròtics perquè tergiversen els seus propis objectius.

Els comentaris de Quian Quiroga mencionats anteriorment, que proposen un objectiu il·lusori per a continuar dirigint les preguntes, podrien, a primera vista, semblar neuròtics a la seua manera. No obstant això,

«EL PUNT DE PARTIDA DE MAXWELL PER A EXPLICAR LA "NEUROSI RACIONALISTA" ÉS EL COMPLEX D'ÈDIP, IGNORANT EL DESIG D'ESTIMAR O MATAR UN DELS PARES EN FAVOR D'OBJECTIUS ABSTRACTES»

després de provar l'objectiu il·lusori i la seua naturalesa quixotesca, és molt més pròxim a l'afirmació de Maxwell el fet que en el fons, l'objectiu real, problemàtic i, per tant, repudiat de la ciència és «millorar el coneixement de la veritat *explicativa*, pressuposant que la veritat siga *explicativa* o comprensible» (Maxwell, 2004: 115; èmfasi en l'original). La qüestió ací és aquesta pressuposició metafísica crucial, que segons Maxwell la ciència rebutja en favor d'un model empíric estàndard que no dóna cap veritat per assentada si no hi ha proves. Però Quian Quiroga no nega tal cosa, i en canvi admet obertament el dilema: que la mera possibilitat de la veritat és una conjectura. La seua cerca quixotesca s'assembla més, irònicament, a aquell «salt explicatiu» que Charlotte Sleigh atribueix a William Whewell. Si l'afirmació de Maxwell segons la qual el primer pas en la lluita contra la neurosi racionalista és confessar obertament que la patim, Quian Quiroga està en el bon camí cap a la recuperació. A més, l'argument de Maxwell descansa circularment en un model freudià al qual en certa manera també se li ha

Quian Quiroga es pregunta «Què és [...] el que fa que els científics vaguen per un univers d'idees i experimentació?». Aquesta pregunta uneix el món de les idees al món de l'experimentació mitjançant l'acte de vagar. Això recorda la resposta de Don Quixot a una pregunta de Sancho Panza en relació al vertader valor de la cavalleria errant: «es menester andar por el mundo, como en aprobación, buscando las aventuras, para que acabando algunas se cobre nombre y fama tal, que cuando se fuere a la corte de algún gran monarca ya sea el caballero conocido por sus obras». A dalt, il·lustració de l'artista Gustave Doré per a l'edició de *Don Quixot* de 1863.

diagnosticat el mateix problema que a la resta de la ciència (Maxwell, 2004: 112). De la mateixa manera, la seua apel·lació justificadament idealista a la «cerca» científica queda subvertida en el seu comentari sobre les conseqüències de les anomenades Guerres de la Ciència: «En un món dominat pels productes del progrés científic és quixotesc en extrem negar que aquest progrés haja tingut lloc» (Maxwell, 2004: 127). No és la cerca per si mateixa de què parlava Quian Quiroga, sinó un autorebuig, que insisteix a dir que els fins quixotescos justifiquen els mitjans usats per un mateix mentre que alhora condemnen aquest deliri en els altres.

■ EL VALOR UBIC DEL QUIXOTISME

Quian Quiroga no és una veu solitària en la nit, invocant sense saber-ho el *Quixot* en el pensament i la pràctica científica –fins i tot l'enquesta més breu mostra el contrari–. Els psicòlegs cognitiu Stephen Goldinger i Tamiko Azuma titulen el seu estudi «Puzzle-Solving Science: The Quixotic Quest for Units in Speech Perception» (“La ciència de resoldre puzzles: la cerca quixotesca d’unitats en la percepció de la parla”, 2003), mentre que el psicòleg quantitatiu Patrick Curran expressa la seua constant incertesa en l’article «The Seemingly Quixotic Pursuit of a Cumulative Psychological Science» (“La cerca aparentment quixotesca d’una ciència psicològica acumulativa”, 2009), i escriu que el *Quixot* juxtaposa

«EN LA CROADA DE
LA CIÈNCIA, COM EN
QUALSEVOL CERCA DE LA
VERITAT, ÉS MILLOR OPTAR
PER SER RACIONALMENT
QUIXOTESC QUE NO
PERDRE’S PASSIVAMENT EN
LA NEUROSIS»

[...] l’ansiosa cerca d’ideals poc realistes amb nocions pràctiques en la realitat de la vida diària. El personatge principal aconsegueix capturar l’autèntica naturalesa de la cerca idealista fins al punt que amb el pas del temps el seu nom es converteix en l’adjectiu que descriu un acte tan irreflexivament inútil. Llavors, és just descriure la cerca d’una ciència psicològica acumulada com quixotesca? Alguns dies pense que ho és, mentre que uns altres pense que no.

CURRAN, 2009: 77

No obstant això, encara ho considera una «*vitally important quest*» (“missió de vital importància”, Curran, 2009: 79). Personalitats de la neurociència com Semir Zeki i Christof Koch tenen sengles llibres amb la paraula *quest* en el títol, i hi ha qui diria que els seus controvertits treballs sobre els correlatius neuronals

de la creativitat i la consciència, respectivament, són quixotescos (vegeu Zeki, 2009; Koch, 2004). Canviant d’enfocament, el polítleg Wolf Lepenies afirma audaçment que «els poetes van anticipar els descobriments de la ciència. Cervantes havia esbossat en el seu admirable el *Quixot* la vertadera naturalesa de la bogeria molt abans que ho fera qualsevol biòleg; amb profunda intuïció havia descrit que les nostres emocions influeixen en les nostres percepcions» (Lepenies, 1988: 39-40). Curiosament, això concorda amb el que Nicholas Maxwell reconeix que és un rar exemple de trellat en el fangar de la neurosi racionalista (encara que ell de totes maneres s’atribueix a si mateix aquesta neurosi):

[...] algunes coses s’han mogut en la direcció de la indagació sobre la saviesa. [...] Es reconeix més [...] el paper fonamental de l’emoció en el coneixement, [que] pel que fa a la neurociència, va emfasitzar especialment Damasio [...]. Prop de dues dècades abans, vaig insistir a dir que l’emoció era essencial per a la racionalitat, per a la indagació racional i per a la ciència

MAXWELL, 2004: 117–118

En tot cas, si les emocions influeixen de manera quixotesca en les percepcions, i els comentaristes científics trien alinear-se amb el gentilhome de la Manxa, llavors la croada científica sembla requerir un paradigma quixotesc, afectiu i intencionalment imaginatiu o fantàstic.

Això no vol dir, però, que Quian Quiroga siga un geni solitari que és ignorat en l’actualitat, però que serà històricament reivindicat per la tradició quixotesca. El seu llibre *Borges y la memoria* no tracta sobre el *Quixot*, ni tan sols sobre el valor de la veritat en la ciència en si mateixa. Tracta dels interessos de Quian Quiroga en un conte de Borges, la sorprenent coherència del text amb el seu treball com a neurocientífic i, potencialment, de les seues arrels comunes. En descriure el seu treball diari, que dista molt de ser solitari, s’afanya a donar crèdit als seus avantpassats i als equips amb què ha treballat. No obstant això, en un llibre sobre un tema aparentment literari, Quian Quiroga també està obertament disposat a habitar en les suposadament quixotesques fronteres de la ciència, una intenció que, com es mostra, potser no siga tan irracional (ni tan poc comuna) com semblava en un principi. Com Don Quixot, Borges tenia una biblioteca personal que era la font de les seues aventures imaginàries; i igual com el capellà i el barber, personatges que

En paraules del polític Wolf Lepenies, «els poetes van anticipar els descobriments de la ciència. Cervantes havia esbossat en el seu admirable *Don Quixot* la verdadera naturalesa de la bogeria molt abans que ho fera qualsevol biòleg».

A dalt, il·lustració de l'artista Gustave Doré per a l'edició de *Don Quixot* de 1863.

A la dreta, retrat de Miguel de Cervantes atribuït a Juan de Jáuregui (c. 1600).

tracten de curar Don Quixot mitjançant l'examen de la seua biblioteca i l'avaluació del seu material de lectura, Quian Quiroga passa tot un capítol del seu relativament breu llibre descrivint en termes aduldors la seua visita a la biblioteca conservada de Borges. Curiosament, la croada de la ciència es converteix ací en un interès més tradicionalment filològic, en el qual Quian Quiroga diagnostica les possibles influències filosòfiques, literàries o teòriques contingudes en la biblioteca de Borges, les quals, si la tesi sobre l'arrel comuna de què es parla a *Borges y la memoria* és correcta, serien sense ell saber-ho les pròpies influències de Quian Quiroga –i tenir influències d'aquesta manera no seria objectiu, ni imparcial, de fet seria molt poc científic.

Però aquesta és específicament la posició de Quian Quiroga: la d'algú obsessionat amb la ment i el cervell, fins i tot més enllà del seu fascinant treball empíric sobre la memòria i el concepte d'abstracció a nivell neuronal. Deliberadament representa una cerca quixotesca perquè en compte d'enfosquir la veritat, aquest refugi temporal de les tasques quotidianes del laboratori neu-

Real Academia Española

«LA CROADA DE LA CIÈNCIA ES
CONVERTEIX EN UN INTERÈS MÉS
TRADICIONALMENT FILOLÒGIC, EN EL
QUAL QUIAN QUIROGA DIAGNOSTICA LES
POSSIBLES INFLUÈNCIES FILOSÒFIQUES,
LITERÀRIES O TEÒRIQUES EN LA
BIBLIOTECA DE BORGES»

rocientífic en realitat li proporciona una millor visió de la seua pràctica. Es pot trobar un paral·lelisme útil en Don Quixot: cap a l'inici de la segona part, el gentilhome derrota accidentalment el Caballero de los Espejos i el seu escuder. Poc després es revelarà que aquests dos no són més que un altre parell de metges aficionats amb l'objectiu secret de curar el problema mental de Don Quixot participant-hi. Són els seus paisans, el batxiller Sansón Carrasco i el seu amic Tomé Cecial, l'últim dels quals diu:

—[...] con facilidad se piensa y se acomete una empresa, pero con dificultad las más veces se sale della. Don Quijote loco, nosotros cuerdos, él se va sano y riendo; vuesa merced queda molido y triste. Sepamos, pues, ahora cuál es el loco, el que lo es por no poder menos o el que lo es por su voluntad.

A lo que respondió Sansón:

—La diferencia que hay entre esos dos locos es que el que lo es por fuerza lo será siempre, y el que lo es de grado lo dejará de ser cuando quisiere.

DE CERVANTES, 1998

Participar activament en un deliri li pot costar a un algunes blaüres a curt termini, però és en última instància molt més desitjable que permetre simplement que la ficció modifique la pròpia «escorça dorsolateral prefrontal [...] tant per a la inacció com per a l'acció [i així] no estar segur de l'estat en la realitat [d'un mateix] així, com el de la història», com

Norman Holland (2012: 85) extrapola a partir de les teories neurocientífiques de Llinás, Passingham i altres. Sansón Carrasco, però, no s'adona que és tant o més «un home que *actua* en resposta a ficcions» (Holland, 2012: 86; èmfasi en l'original), que és com Holland descriu Don Quixot, però podria igualment representar Borges o també Quian Quiroga. En la croada de la ciència, com en qualsevol cerca de la veritat, és millor optar per ser racionalment quixotesc que perdre's passivament en la neurosi. ☉

REFERÈNCIES

- ARDILA, J. A. G. (ed.), 2009. *The Cervantean Heritage: Reception and Influence of Cervantes in Britain*. Legenda/MHRA/Maney. Londres/Leeds.
- CHAPPLE, J. A. V., 1986. *Science and Literature in the Nineteenth Century*. MacMillan Education. Basingstoke/Londres.
- CURRAN, P. J., 2009. «The Seemingly Quixotic Pursuit of a Cumulative Psychological Science: Introduction to the Special Issue». *Psychological Methods*, 14(2): 77-80. DOI: <10.1037/a0015972>.
- DE CERVANTES, M., 1998. *Don Quijote de la Mancha*. Instituto Cervantes. Madrid. Disponible en: <<http://cvc.cervantes.es/literatura/clasicos/quijote/>>.

- DURÁN, M. i F. R. ROGG, 2006. *Fighting Windmills: Encounters with Don Quixote*. Yale University Press. New Haven, CT/Londres.
- GOLDINGER, S. D. i T. AZUMA, 2003. «Puzzle-Solving Science: The Quixotic Quest for Units in Speech Perception». *Journal of Phonetics*, 31: 305-320. DOI: <10.1016/S0095-4470(03)00030-5>.
- GROSSMAN, E., 2005. «Translators' Note to the Readers». En DE CERVANTES, M., 2005. *Don Quixote*. Vintage. Londres.
- HOLLAND, N. N., 2012. «Don Quixote and the Neuroscience of Metafiction». En JAÉN, I. i J. J. SIMON (eds.), 2012. *Cognitive Literary Studies: Current Themes and New Directions*. University of Texas Press. Austin, TX.
- KOCH, C., 2004. *The Quest for Consciousness: A Neurobiological Approach*. Roberts and Company. Englewood, CO.
- LEPENIES, W., 1988. *Between Literature and Science: The Rise of Sociology*. Cambridge University Press. Cambridge.
- MAXWELL, N., 2004. *Is Science Neurotic?* Imperial College Press. Londres.
- QUIAN QUIROGA, R., 2012. *Borges and Memory: Encounters with the Human Brain*. MIT Press. Cambridge, MA.
- SLEIGH, C., 2011. *Literature and Science*. Palgrave MacMillan. Basingstoke.
- STADLER, M., 2012. «The Neuroromance of Cerebral History». En CHOUDHURY, S. i J. SLABY (eds.), *Critical Neuroscience: A Handbook of the Social and Cultural Contexts of Neuroscience*. Wiley-Blackwell. Chichester.
- ZEKI, S., 2009. *Splendors and Miseries of the Brain: Love, Creativity, and the Quest for Human Happiness*. Wiley-Blackwell. Chichester.

«LA POSICIÓ DE QUIAN QUIROGA ÉS LA D'ALGÚ OBSESSIONAT AMB LA MENT I EL CERVELL, FINS I TOT MÉS ENLLÀ DEL SEU FASCINANT TREBALL EMPÍRIC SOBRE LA MEMÒRIA I EL CONCEPTE D'ABSTRACCIÓ A NIVELL NEURONAL»

ABSTRACT

Science as a Quest: Don Quixote, Neuroscience and the Interrogation of Truth.

Neuroscientist Rodrigo Quian Quiroga has wondered whether «scientists, embarked upon their personal quests – their quixotic endeavours – spend their time just thinking». This adjectival invocation of Cervantes' *Don Quixote* pitches science as an epic quest that equates scientific rationality with the Don's delusions. Does science pursue truth in a quixotic, literary way that philosopher Nicholas Maxwell terms «rationally neurotic»?

Keywords: Quixote, quest, neuroscience, brain, Borges.

Romén Reyes-Peschl. Professor ajudant de la Facultat de Filologia Anglesa. Universitat de Kent (Regne Unit).